

הַלְכוּת פְּרָכּוֹת סִימָן רַבּוֹ רַבּוֹ

ביאורים ומוספים

1) אמנם דעת החזו"א שיש לברך אף על ברכים כאלו (הגר"ח קניבסקי, מעשה איש ח"ה עמ' פט).

[משנ"ב ס"ק ה]

וְהַעוֹלָם נוֹהֲגִים לְבָרֵךְ עַל הַבְּרָכִים 'עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית'.

2) ומנהג העולם, הביא הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות לד) לברך לא רק על ראיית הברק עצמו, אלא גם על ראיית אורו של הברק, וכתב שנתון הוא. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ב סי' כא) וכן הורה הגר"נ קרליץ (תשובה בסוף ספר שער העיני עמ' תסה).

[משנ"ב שם]

וְעֵין בְּשִׁעְרֵי-תְשׁוּבָה שֶׁקָּתַב בְּשֵׁם הַבְּרָכִי-יוֹסֵף, דָּאֵם בְּרַךְ עַל הַבְּרַךְ וְנִתְפָּנֵן לְפִטְר הַרְעָם הַבָּא אַתְּרֵיוֹ, יֵצֵא בְּדִיעְבָּד⁸.

3) ולא ביאר אם מתעילה כוונתו אף כשהיה הרעם אחר כדי דיבור לברכתו, דעת הגר"א שטיינמן (מוריה קובץ כג פסקים והוראות מהגר"א) שאם שמע את הרעם תוך כדי דיבור לסיום הברכה, יצא אף שלא כיוון לצאת [וראה להלן דעת הגר"ח צאנזאר], דברי הברכי יוסף שצריך לכוון הם רק לאחר כדי דיבור.

ואם היה הרעם תוך כדי דיבור מראית הברק, כתבו החיי אדם (כלל סג ס"ז) והקצו"ע (סי' ס ס"ב) שאין צריך לברך על הרעם, והגר"ח צאנזאר (הגהות לשו"ע) כתב שכיון שבירך על הברק [עושה מעשה בראשית] גילה דעתו שאינו מתכוון לפטור את הרעם, ואף שהשמיט המשניב את דברי החיי אדם, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות ג) שאין ראייה שלא סבר כמותו, ומ"מ הרוצה יכול לברך כהגר"ח צאנזאר.

[משנ"ב ס"ק ח]

וְדִקְדָּא הֵיכָא דְהַשְׁמִים נִתְהַרְוּ וְנִכְפּוּ לְגַמְרֵי בֵּין בְּרַק לְבְּרַק, וְאַחַר-כֵּן נִתְקַדְּרוּ הַשְׁמִים בְּעֵבִים וְשָׁמַע עוֹד קוֹל רַעַם וַיִּבְרַךְ, צָרִיף לְבָרֵךְ מִתְדָּשׁ עֲלֵיהֶם⁴, דְּהֵנִי מִלְתָּא תְּדַקְתָּא⁵.

4) ובטעם החילוק מברכות הראיה שאין מברכים אותן אלא כשרואה משלשים יום לשלשים יום, כתב לעיל (סי' רח ס"ק יג) שבברכות הרעמים והברקים כל פעם הם ברק ורעם חדשים [וכן הוא בברכות הריח], ולכן מברך בכל פעם ואפילו באותו יום.

5) ואף אם לא ידע מכך, ואמר לו אדם אחר שהתפורו וטהרו השמים ושוב התכסו בעבים, הורה הגר"א שטיינמן (מוריה קובץ כג פסקים והוראות מהגר"א) שצריך לברך [ואין זה נחשב כלא הסיח דעתו], כיון שבמצאיאות הסתיים המצב הקודם המחייב ברכה, ונוצר מצב מחודש שמחייבו לברך שוב.

[משנ"ב ס"ק ג]

אָבָל אֵילְנֵי סֶקֶן לֹא⁴.

4) לגבי אילנות המגדלים תבלינים שאינם נאכלים בפני עצמם, הורה הגר"ח קניבסקי (מעשה חמד פ"ב הע' עט) שאין לברך עליהם, כיון שלרוב הראשונים אינם נחשבים לפרי.

בגדר מה נחשב לאילן, כתב לעיל (סי' רג ס"ק ב) שאם הוא מוציא את עליו מעצו, אף אם הוא גבעול דק הרי שנחשב לעץ, ואם כל שנה הוא מתייבש וגדל גועו מחדש אינו עץ. וכתב החזו"א (ערלה סי' יב סוף ס"ק ג), שאם הגרעין מגדל פרי בשנה הראשונה, וגם אין הגזע מתקיים שלש שנים, אינו נחשב לעץ.

[משנ"ב ס"ק ג]

אֵלָא פְּעַם אַחַת⁶.

5) ואף אם בירך בארץ ישראל בניסן, ונסע אחר כך למקום שבו זמן בללוב האילנות הוא בתשרי, כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' ז) שלא יברך שוב, אולם אם בא להשתקע במדינה זו, כתב הגר"מ שטרנבוך (בסוף ספר מעשה חמד עמ' שיד) שיכול לברך שוב.

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׁשׁוּב אֵין בְּדַאי לְבָרֵךְ בְּרַכָּה זו⁶.

6) ועץ שכבר גדלו בו חלק מהפירות, אך עדיין יש עליו ענפים שיש בהם פרחים בלי פירות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ב קובץ ענינים אות ט) שנראה שאפשר לברך עליהם ברכת האילנות.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאֶפְלוּ לֹא בְּרַךְ בְּשִׁעַת רְאִיָּה רְאִשׁוֹנָה⁷.

7) אמנם לגבי ברכה על ראיית מקום שנעשו בו נסים לישראל, כתב בביה"ל לעיל (סי' רח ס"א ד"ה במקום) שאינו יכול לברך אם לא בירך בשעת ראייה ראשונה [עד שיעברו שלשים יום], כיון שהברכה נתקנה על הראייה, ולאחר ראייה ראשונה שוב אין הדבר חדש אצלו, וראה שעה"צ כאן.

סִימָן רַבּוֹ

בְּרַכַּת הַזֵּיקִים

[משנ"ב ס"ק ג]

וְאוֹתָן שֶׁהֵן בְּאִים בְּלֹא רַעַם כְּלָל בְּקִמְתָּ חָם, מְצַדֵּד הַחַיִּי-אֲדָם שְׁאִין זֶה בְּרַקִּים הַנּוֹכְרִ בְּגִמְרָא וְאֵין מְכַרְכִּין עֲלֵיהֶם⁸.

הַלְבוּת בְּרִיּוֹת סִימָן רַבּוֹ רַבּוֹ

קמג באר הגולה

ב מודידי שם הנחות
מימנו

כלום וקרן בו בריית טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם". (א) ואינו מברך (א) אלא פעם אחת בכל שנה ושנה. (ד) ואם אחר לברך (ה) עד אחר שבגדלו הפרות, לא יברך עוד:

רכז ברכת הזיקים, ובו ג' סעיפים:

א' על הזיקים, והוא קמין כוכב (א) היורה פתח בארץ השמים (ב) ממקום למקום ונמשך אורו לשבט, ועל רצפת הארץ, ועל (ב) (א) (ג) הברקים ועל הרעמים ועל רוחות (ד) שנשבו בצעף, (ה) על כל אחד מאלו אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית". (ו) יאם ירצה לאמר (ז) "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שכחו וגבורתו מלא עולם": ב' יכל זמן שלא נתפזרו העבים, נפטר בכרכה אחת. (ח) נתפזרו בין ברכ

א ברכות טו נח
ב תוספות קשם
הירושלמי ג ש ט
כאויקמא דרבא כפי
הורש תוספות
הור"ש ד' ירושלמי
שם לפירוש רבנו יונה
קמג רבנו חננאל
הור"ש

שערי תשובה

(א) הברקים. עכ"ט. ועין כ"י שם ברוך על הפך ונתפזר לפטר הרעם הבא אחריו יצא. וע"ש בשם תשובת כתי"ל למהר"ם פ"ה ה"ב בעהמ"ח גט פשוט שכתב: לא ראינו מברקים על פוכב הרץ ממקום למקום, אכל בין שמבאר בפוסקים, לא ראינו אנה ראיה וצריך לברך: ולא יברך בלילה אחת רק פעם אחר ואף שראה כוכב אחר רץ באותו

אומר וזקא עמ"ב. וקחב המ"א: אם שמע רעם ונאה ברכ קאחד, מברך על שניהם העולם לברך על רעמים שכחו וגבורתו מלא עולם ועל ברכים עושה מי"ב. ומ"ש

משנה ברוכה

(א) נוהגים לברך על הברקים 'עושה מעשה בראשית' ועל הרעמים 'שכחו וגבורתו' וכי', וכן מסתבר, ש'על-ידי הרעם נראה גבורתו של הקדוש-ברוך-הוא יותר מבברק, אמנם באמת שרף כל אחת מהברכות על שניהם; (ו) ועל-פן אם שמע רעם וראה ברכ קאחד, מברך ברכה אחת, דהינו (ז) 'עושה מעשה בראשית', על שניהם, ואם ברכ 'שכחו וגבורתו מלא עולם' גס-פן יוצא. ואם לא היו תכופים זה אחר זה, מברך תחלה על הברק [שהוא מתראה תחלה על פני האדם] 'עושה מעשה בראשית', ואחר-כך על הרעם 'שכחו וגבורתו מלא עולם'. (ח) והוא הדין אם לא ראה את הברק ושמע קול הרעם וברך עליו 'שכחו וגבורתו מלא עולם' או שברך 'עושה מעשה בראשית', ואחר-כך ראה ברכ, מברך עליו גס-פן 'עושה מעשה בראשית'. ועין בשערי-תשובה שכתב בשם הברכייסוף, דאם ברכ על הברק ונתפזר לפטר הרעם הבא אחריו, יצא בדיעבד, ורוצה לומר, דאחר ששכב הבריאה שאחר הברק יוצא רעם, אם-פן חל ברכתו על הרעם שיצא אחר-כך: (ז) ואם ירצה וכי'. אכל לא יברך שתי ברכות באחת, אלא או זו או זו: (ז) ברוך וכי' 'שכחו וגבורתו וכי'. רוצה לומר: ברוך הנותן פח להשבע לתראות פח יוצר בראשית כדי שייקראו מלפניו [א"ר בשם אבודרהם]: ב' (ח) נתפזרו וכי'. ודוקא היכא דהשמים נטהרו ופיו לגמרי בין ברכ לברק, ואחר-כך נתקדו השמים בעבים ושמע עוד קול רעם וברק, צריך לברך מתדש עליהם, דהוי מלתא חדתא, אכל היכא שנתפזרו העבים על-ידי הרוח אחד הנה ואחד הנה ועדין מעט הברקיע, אז נפטר הפל על-ידי ברכה הראשונה ואין צריך לחזור ולברך מתדש. (י) ומשמע בירושלמי דדוקא באותו יום, אכל ביום אחר בכל גזנא

שער הציון

(א) ומסתברא דאפלו החולקים שם [עיי' כ"י וביאור הגר"א] מודים בזה, דברכה זו נתקנה על פריחת הפרות ודי בפעם אחת: (ב) עין שם טעמו, דבלאו הכי הרבה ראשונים חולקין על דברי הטור שהעתיקו המחבר לדינא [וכן הוא גס-פן דעת הגר"א כמותם], ונכלל למקד עליהם על-כל-פנים בלא ראה מקום שלא יאבד הברכה: (ג) מחצית-השקל, ועין שם שכתב דלפי דברי המגן-אברהם לעיל בסימן רכה סעיף-קטן ט דחש לדעת החולקים שם, הוא הדין הכא דאם לא ברכ בראיה ראשונה שוב לא יברך עוד [ואוסף קצת על דבריו: דאפלו לפי מה שאנו פוסקים שם דמברך בראיה שניה, אפשר משום דאנן קמא לן דתלוי באכילה, כמו שכתב הגר"א שם, מה שאין פן הכא אפשר דגרע טפי אף להקמ"א שם, והכא מירי בלא ראה מקום; אכל באמת מסתימת המחבר משמע דאפלו ראה גס-פן מתר לברך כל זמן שלא גדלו הפרות], אכל מדברי האלה רבה מוכח דסובר להלכה כמו שכתבנו בפנים: (ד) שערי-תשובה: (ז) גם זה שם. ומשמע דאם בלילה אחרת ראה צריך לחזר ולברך, ולקאורו מאי שנא מוכב שיש לו זנב; ואפשר משום דכנה אינו מצוי לתמיד שהוא אותו הנוכב שרף ומתמול ומסתמא כוכב אחר הוא, ומה שכתב: אפלו אם ראה כוכב אחר וכי', הינו אפלו בצד אחר של הרקיע: (א) מגן-אברהם בשם התוספות, וכן כתב בתוספי הרא"ש ואלה רבה בשם הרוקח ומדכי ואגדה: (ז) כי המגן-אברהם העתיק שזעף הוא הנשמע בכל העולם. ועין בתוספות-יו"ט טוב שהביא בשם רש"י שאלו נראין או נשמעין למרחוק, ומשמע שבזה לבר די: (ט) ט"ז: (י) מגן-אברהם: (ו) הינו לפי מנהג העולם שמהדרין שלא לברך על ברכים 'שכחו וגבורתו' וכי', אכל באמת מדינא דקמרא אין לזה מקום כלל, ותמיה גדולה על באר היטב שכתב דמה שכתב המחבר ואם ירצה אומר וכי', זה קאי וכי' דדברי המחבר ניתא כפשוטו: (ח) אלה רבה: (ט) להסתמדותו ואלה רבה: (י) והוא ברא"ש את יג בפרק הראה, עין שם:

באר היטב

(א) הברקים. בליצין בלא, אומר עושה מעשה בראשית, דלא שרף לומר שכחו וגבורתו מלא עולם, שאין נראין בכל העולם. ועל הרעמים, בלי"א דתרי"ו, אם ירצה אומר עושה מעשה בראשית דמעשה בראשית הם, ואם ירצה אומר שכחו וגבורתו מלא עולם, שהקול נשמע בכל העולם. ומש"ה כתב המחבר בצעף, ר"ל בכת גדול אז אומר עמ"ב או שכחו וכי', אכל אם נשבו בנחת ברכה א' ברוך עמ"ב דאין מברך בברכות, אכל אם הם באים בזה אחר זה נהגו

אילני סרק ל'א' [אחרונים]: (ג) אלא פעם אחת. (ב) דאפלו על אילנות אחרים לא יברך, וכנ"ל בסימן רכה סעיף י: (ד) ואם אחר לברך וכי'. הינו, אפלו לא ראה כלל מקדם, אפלו הכי אבד הברכה ביון שבגדלו הפרות, פן משמע בבית-יוסף, אכל באלה רבה הכריע לדינא (ב) דאם לא ראה מקדם לא אבד הברכה, וכן משמע גס-פן בכאור הגר"א, דאפלו בבר גדל הפרי לא אבד הברכה; ומכל מקום אם בבר גדל הפרי ונגמר כל צרכו, שראוי לברך עליה 'שהחיינו', משמע מפר"י מגדים וחי"י אדם ששוב אין כדאי לברך ברכה זו: (ה) עד אחר שבגדלו. אכל קדם שבגדלו הפרות (ג) יוכל לברך, ואפלו לא ברכ בשעת ראיה ראשונה [נתשובת מהר"ל סימן קמג]:

א' (א) היורה פתח. ויש אומרים שהוא כוכב שיש לו זנב ושבט של אורה, ושניהם העתיקו אחרונים לדינא. ואם אותו כוכב עצמו שיש לו שבט וראה עוד הפעם בלילה אחרת, אין צריך לחזר ולברך, (ב) כל שהוא עדין בתוך שלשים יום לראיה ראשונה: (ב) ממקום למקום. ולא יברך בלילה אחד (ב) רק פעם אחת, אפלו אם ראה כוכב אחר רץ באותו לילה: (ג) הברקים. בליצין בלשון אשכנז. ואותן שהן באים בלא רעם כלל רק מתמת חם, מצדד החי"י אדם שאין זה ברכים הנוכר בגמרא ואין מברכין עליהם: (ד) שנשבו בצעף. ואם שלא בצעף, אם הוא (ג) רוח גדול מברך 'עושה מעשה בראשית', ולא יוכל לברך 'שכחו וגבורתו' וכי' אחר שהוא שלא בצעף גדול. וטוב לברך תמיד על רוח סערה שאין מצויה רק ברכת 'עושה מעשה בראשית', שבזה בודאי יוצא ממה-נפשו, (ז) פי אין אנו בקיאים פליקף מהו בצעף: (ה) על כל אחד וכי'. והעולם

הלכות פְּרֻכּוֹת סִימָן רְכוּז רַבָּח

לְכָרֵךְ וּבֵין רַעַם לְרַעַם, צָרִיף לְחֹזֵר וּלְכָרֵךְ: ג' הִנֵּה יוֹשֵׁב (ט) בְּבֵית־הַפֶּסֶא וְשָׁמַע קוֹל רַעַם אוֹ רָאָה בָּרֵק, (י) אִם יָכוֹל (יא) לְצַאת וּלְכָרֵךְ תוֹךְ כְּדֵי דְבוּר (ז) (יב) יֵצֵא, וְאִם לֹא לֹא יֵצֵא:

ה ריחשמי שם
ה כתבו הראש השור

רַבָּח בְּרֻכָּת יָמִים וּנְהָרוֹת, הָרִים וּגְבָעוֹת. וּבו ג' סְעִיפִים:

א אֵעַל (ב) יָמִים וּנְהָרוֹת, הָרִים וּגְבָעוֹת וּמְדֻבְרוֹת, אוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם (א) עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית". *כִּי־יַעַל הַיָּם (ג) הַגְּדוֹל, (ב) וְהוּא הַיָּם שְׁעוֹבְרִים בוֹ לְאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל וְלַמְצָרִים, אוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם (א) עוֹשֶׂה הַיָּם הַגְּדוֹל": ב' יֵלֵא עַל כָּל הַנְּהָרוֹת מְכַבֵּד, אֵלֵא עַל אֲרֻבַּע נְהָרוֹת דְּקַתִּיבֵי בְּקָרָא, (ד) כְּמוֹ חֲדָקְל וּפְרָת; וְהוּא שְׂרָאָה אוֹתָם (ה) בְּמִקּוֹם שְׁלֵא נִשְׁתַּנָּה (ג) מִהַלְכָם (ו) עַל־יְדֵי אָדָם: ג' הוֹלֵא עַל כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת מְכַבֵּד, אֵלֵא דוֹקָא עַל הָרִים וּגְבָעוֹת הַמְשֻׁנִּים וּנְפָרַת גְּבוּרַת הַבוּרָא בְּהֵם:

א ברכות ג' ב שם
ו כריבי יחודה ותרמב"ס
פנקי י מהלכות
ברכות ג חסופת שם
התפרידי ד מששמועות
התפרידי ג' ח ה תר"ח
כשם רבנו שמשון

בְּאֵר הַיִּטָּב

המחבר ואם ירצה אומר שפחו וכו', זה קאי דוקא על רעמים אבל על ברכים אינו מכרך כ"א עושה מה"ב: (ג) יצא. בצירי, דאין שך לומר כאן יצא בקמ"ץ, דהא פטור הוא כל שא"א, אלא ודאי דקאמר מה יעשה, ופי' דצריך לצאת משם ולכרך פיון שאפשי לו לעשות כראוי ולכרך בסמוך יעשה פן: וכגון שלא נגע ערין במקום השנפת ולא עשה צרכי ערין או שיוכל לטל ידיו, ט"ז, מ"א:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

לילה א"צ לכרך. וגם על סוכב שיש לו ונכ ושכט של אורה, שהוא פרוש הב' של הרמב"ם ורבונו האי והערות, צריך לכרך ויחר נפר בו ובנות הבורא והפך להיחוד דבר נקלא ובתי מצוי כי אם לעמים רחוקות, ואם אותו סוכב עצמו רואה בכל לילה או אם רואה אותו בתוך למ"ד יום א"צ לחזר ולכרך. ולענין ונעוה, אם עבר זמן מה בין רעש לרעש דאסת דעמיה מנה צריך לחזר ולכרך, ואם לאו א"צ לחזר ולכרך, וכו' לענין רוחות, דן העלה מהר"ם פ"ק תיב"כ ז"ל, ועין בהלק"ט סימן לח:

(ב) ימים ונהרות. הינו כל שלשים יום כדלעיל: (ג) הגדול. ובל"ח הוכיח שאין מברכין רק על הים אוקיינוס המקיף העולם, ובסה"ת כתב שהוא הסוכב ארץ אנגלטר"יא, עין מ"א וע"ת וכה"ג ובתשובת ש"י למונ"א סימן יט: (ג) מהלכום. פי' דבמקום שפחרו ושנו מהלכום אין מברכין:

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

צריך לחזר ולכרך⁶: ג' (ט) בְּבֵית־הַפֶּסֶא. והוא הדין אם היה (יב) בבית שמקצבין בו פשו, דשם ריח מקפוש מאד, או שהיה הולך (יג) במבואות המטנפות, ויכול לזרו עצמו לצאת משם (תק"ז): (י) אִם יָכוֹל וְכוּ'. יש אומרים דאפילו אם (יג) נתעורר לעשות צרכיו, מכל מקום כל זמן שאין מתאנה כל-כך, שיהא בו משום 'בל תשקצו', יכול לצאת משם קדם שעשה צרכיו ולכרך, (יד) ויש מחמירין בזה, ובפרט היכי דמשער שישמע עוד קול רעם ויוכל לכרך אחר-כך, בודאי נכון להחמיר: (יא) לְצַאת וּלְכָרֵךְ וְכוּ'. ויחזרו (טו) היכא שלא עשה צרכיו ולא נגע בידיו במקום השנפת⁸ [נאף-על-גב דלעיל בסיון ד מבאר דהיחזא מבית הפסא צריך לטל ידיו אפילו לא עשה צרכיו, (טז) מכל מקום הכא כפי שלא יפסיד הכרחה⁹] אין צריך לטל ידיו מקדם, אם לא שהיו ידיו מטנפות], או שיוכל לטל ידיו במים או בשאר מידי דמנין סמוך לשמיעתו, דאי לא הכי ודאי יתארך הזמן יותר מפידי דבור: (יב) יֵצֵא. פרוש, ימהר לצאת משם כפי שלא יפסיד הכרחה, אבל אם יתארך יותר מפידי דבור, דבלאו הכי כבר עבר הזמן, אין צריך שוב למהר. ומכל זה נשמע דשעור הכרחה שעל רעמים וברקים הוא דוקא¹⁰ בכדי דבור¹¹, (יז) ואם עבר יותר מפידי דבור מצת שרעה הכרך או שמע הרעם, שוב לא יכרך על רעם וברק זה¹². ומשמע זה, (יח) היכא דעשה צרכיו ונטל ידיו ושמע קול רעם או ראה ברק, יכרך מתחלה על הרעם והברק ואחר-כך יאמר 'אשר יצר'. ודע עוד, דסתם ידים, דהינו שאינו יודע אם הם מלכלכות, פשרות לכרחה נסי' ד סכ"ג:

בְּאוּר הַלְּחָה

* ועל הים הגדול וכו'. השעם, שמפני חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו [רש"ן]. נראה לי דאם ברך עליו עושה מעשה בראשית יצא בדריעבד, דהוא דומאן דברכת 'שהכל', ועוד, שאפילו בינו אם ברך עליו 'בורא פרי העין', גס'פן יש הרבה מראשונים ואחרונים דסבירא להו דיצא בדריעבד, דאף שלכתחלה מפני חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו [דפדפרש רש"י בריש פרק פיצד מברכין], מכל מקום לענין

א (א) 'עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית'. פרוש, פיון שייקון (ב) מֵאָז, וְשָׁכַח שֶׁל מִקּוֹם הוּא כְּשָׁנּוּ מִפִּרְיֵן הַיּוֹם דְּכָר שָׁאֲנוּ יוֹדְעִין שֶׁהַמִּקּוֹם בְּרָא מַשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד הַיּוֹם הוּא קָיָם¹. (ג) וְאִין שִׁיף לְכָרֵךְ עֲלֵיהֶם 'שָׁכַחוּ וּגְבוּרוֹתוֹ מֵלֵא עוֹלָם' כְּמוֹ עַל רוחות ורעמים, דהתם הם נראים ונשמעים למרחוק, אבל ימים ונהרות כל אחד במקומו: (ב) וְהוּא הַיָּם שְׁעוֹבְרִין וְכוּ'. ונקרא ים הגדול מפני חשיבותו של ארץ ישראל. אבל הרבה (ג) אחרונים פליגי על המחבר וסבירא להו דדוקא על ים אוקיינוס, שהוא הים הגדול שבכל הימים, שמקיף את כל העולם, עליו קבעו ברכה בפני עצמו מפני גדלו², אבל על ים שעוברין בו לארץ ישראל, לא נקרא לענין זה ים הגדול ומברכין עליו כמו על שאר ימים³. ודע, דכל הברכות האלו אינן אלא פשרוזה אותן משלשים יום⁴ לשלשים יום⁵ [אחרונים]: (ג) עוֹשֶׂה הַיָּם הַגְּדוֹל. פן הוא לשון השור, (ד) אֵכֵל כֶּמֶה פוֹסְקִים הַעֲתִיקוּ נִסַּח בְּרַכָּה זוּ בְּלִשׁוֹן עֵבֶר: 'שְׁעֵשֶׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל': ב' (ד) כְּמוֹ חֲדָקְל וּפְרָת. לאו דוקא אלו, אלא הוא הדין כל הנהרות (ה) שֶׁהֵן גְּדוֹלוֹת כְּמוֹ אֵלוֹ הַדְּ נהרות, (ו) וְשִׁהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁהֵם מִימֵי בְּרֵאשִׁית כְּמוֹ אֵלוֹ וְלֹא נִתְהוּוּ אַחֲרֵי־כֵן, מְכַבֵּד: (ה) בְּמִקּוֹם שְׁלֵא נִשְׁתַּנָּה וְכוּ'. פרוש, דבמקום שפחרו ושנו מהלכו של הנהר לדרך אחרת אין מברכין (ו) מאותו המקום והלאה, דשם לאו מעשה בראשית הוא. ועין באל"ה רבה שמצדד לומר, דאם ספק לו (ז) אִם נִשְׁתַּנּוּ גַם־כֵּן לֹא יִכְרֵךְ: (ו) עַל־יְדֵי אָדָם. והוא הדין לענין ימים, אם המשיכו בני-אדם

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(יב) אליה רבה ונהנה ברמב"ם פרק ד הלכה ט, בבית שיש בו מוריס שיש גס'פן ריח רע, ואפילו הכי מדינא מטר: אפשר דהכא משום דיש ריח רע יותר גדול ועל-פיו נחשב זה כמבואות המטנפות. ובהכי נוכל לישוב ההיא דסימן פו שהבאתי שם בשם אליה רבה דמתנפות היין גס'פן אין לדבר שם דכרייתורה, ובהנחם השנתי שם עליו, עין שם: (יג) כדלעיל בסיון פה, עין שם: (יד) אליה רבה ומגן גבורים: (טז) מחצית השקל: (טז) מגן-אברהם: (טז) אליה רבה: (יז) חמיר-משה ונהר-שלום ותי-אדם, דלא כט"ז, וגם הפריימגדים מפקפק עליו, ואף שהמגן-גבורים מצדד קת"ו, ספק ברכות להקל: (יח) אליה רבה: (יח) אליה רבה: (יח) לבושי: (א) הרע"ב ופרישה ולחם-חמדות [בשם אבודרהם, וגם הכריחו פן מדברי תשובת הרא"ש גופא] ומגן-אברהם והגרא"ה בשנת-אלהיו: (ד) מגן-אברהם ואלהי רבה, ע"ש: (ה) הוכחת מגן-אברהם מפנה פוסקים, וכן כתב אליה רבה והגרא"ה: (ו) פריימגדים: (ו) אבל בשאר משך הנהר שלמעלה מנה מברכין [ש"ס ע"ש]: (ז) ובפריימגדים מצדד לומר דבסתמא לא נשתנה, וצריך עין למעשה:

הלכות פְּרָכוֹת סִימָן רַכּוּ רַחֵם

ביאורים ומוספים

[משנ"ב שם]

אָז נִפְטָר הַכֹּל עַל-יְדֵי בְּרַכָּה הַרְאֵשׁוֹנָה וְאֵין צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ מִתְּדַשׁ. וּמִשְׁמַע בִּירוּשְׁלַיִם דִּדְנָקָא בְּאוֹתוֹ יוֹם אֶבֶל בְּיוֹם אַחֵר בְּכָל גְּזָא צְרִיף לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ⁶.

6) ומה נחשב ליום אחד, הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סכ"ה, בשם ספר בותר רעם) שהוא היום והלילה שלאחריו. ומי"מ כשקם משנת הלילה אף קודם היום יכול לברך, שכבר נחשב ליום חדש. וכן הורה הגר"ש וואנר (שער העין עמ' תל) שדינו כמו לגבי ברכות התורה, שכל זמן שלא הלך לישון נחשב לאותו יום, וכשקם בבוקר נחשב ליום אחר.

ואם היה ער כל הלילה, הסתפק בשו"ת או נדברו (ח"ה סי' לב) אם יברך למחר, דעת הגר"מ שטרנבוך (תשובה בספר שער העין עמ' תנח) שלא יברך למחר, מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי (שער העין פי"ד הי"ט) שמברך.

[משנ"ב ס"ק ט]

או שְׁהֵי הוּלָף בְּמִבְּאוֹת הַמְטַנְפוֹת, וְיִכּוֹל לְזַרְזוֹ עֲצָמוֹ לְצַאת מִשֵּׁם תְּהָרָף⁷.

7) לגבי ריח רע של בית הכסא, כתב לעיל (סי' פה ס"ק ז) שאין די שיצא משם, אלא צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח.

[משנ"ב ס"ק יא]

וְהֵינּוּ הֵיכָא שְׁלָא עֲשֵׂה צְרָקִיו וְלֹא נִגַע בְּיָדָיו בְּמָקוֹם הַטַּנְפוֹת⁸.

8) ולענין יום הכפורים, כתב לקמן (סי' תריג ס"ק ד) שאם עשה צרכיו אך לא קינח בגדולים ולא שפשף בקטנים, נחלקו בזה הפוסקים אם צריך לרחוץ ידיו.

[משנ"ב ס"ק יב]

כְּדִי שְׁלָא יִפְסִיד הַבְּרַכָּה⁹ וכו', ומפל זה נשמע דשעור הבְּרַכָּה שְׁעַל רַעְמִים וּבְרָקִים הוּא דְנָקָא¹⁰ בְּכַדֵּי דְבוּרֵי¹¹, וְאִם עֵבֶר יוֹתֵר מִכְּדֵי דְבוּר מַעַת שְׁרָאָה הַבְּרַק אוֹ שְׁמַע הַרְעַם, שׁוּב לֹא יִבְרַךְ עַל רַעַם הַבְּרַק וְהָרָע¹².

9) ולענין קידוש לבנה, הביא בביה"ל לקמן (סי' תכו ס"א ד"ה ונהנין מאורה) דעת רבי חיים צאנזאר שלמד מדין זה, שאם לא עבר תוך כדי דיבור משנתכסתה הלבנה יכול לברך, וכתב שיש לדחות קצת שלענין בריקים ורעמים הברכה היא על מנהגו של עולם, אך בקידוש לבנה הברכה היא על הנאת אור הלבנה, וכשנתכסתה אף בתוך כדי דיבור אינו נהנה מאורה.

10) אם ראה ברק ושמע רעם בתוך כדי דיבור מהברק, הורה הגרא"ל שטיינמן (מוריה קובץ כג פסקים והוראת מהגרא"ל) שמועילה ברכתו גם לגבי הברק, וביאר שכיון שיצירתם מסיבה אחת, על כן בתוך כדי דיבור משמיעת הרעם מועילה הברכה לשניהם.

ואם שח אחר ראיית הברק הרעם ועדיין לא עבר תוך כדי דיבור, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי שיכול לברך (שער העין פי"ד ס"ז הע' טז, וראה שם מה שכתב בזה).

11) בשיעור 'תוך כדי דיבור', כתב לעיל (סי' קכד ס"ק לד) שיש אומרים שהוא שיעור דיבור של שלש תיבות ויש אומרים ארבע תיבות. ולהלכה כתב (בסי' רו ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק י וכן בסי' תפז ס"ק ד ובשעה"צ שם ס"ק ג ובסי' תקפב ס"ק ז) ששיעורו הוא שלש תיבות. אמנם לקמן (סי' רסז ס"ק ט) כתב ששיעורו הוא ארבע תיבות. והורה הגר"ח קניבסקי (שער העין תשובה לג) שהעיקר הוא ששיעורו שלש תיבות, אחרי שכן סתם המשנ"ב

בשני מקומות. ומה שכתב לקמן (סי' רסז ס"ק ט) לגבי מי ששחב בשבת ואמר 'שומר עמו ישראל לעד' במקום 'הפורס סוכת שלום' שלא יחזור רק אם שהה יותר מכדי שיעור אמירת ארבע תיבות, ביאר השיח הלכה (ח"ב סי' קיח אות ג) ששם גם אם לא יתקן הרי יצא ידי חובה, ואינו מפסיד שום דבר אם מתקן תוך שיעור אמירת ארבע תיבות, ואולי ירויח שתיקן לפי הדעות שהשיעור הוא ארבע תיבות.

12) וכיון שהיא מצוה עוברת, כתב לעיל (סי' סו ס"ק יט) שאם שמע קול רעמים באמצע קריאת שמע שיפסיק ויברך, ויש חולקים שאין להפסיק בשבחו של מקום לשבח אחר, והחיי אדם כתב שרק אם שמעם בין הפרקים יברך.

ואם נטל ידיו לאכילה ועדיין לא ברך, כתב הגר"ח קניבסקי (מראה דבר פי"ב אות יא) שרשאי לברך על הרעמים, ויטמא ידיו ויחזור ויטול.

והעומד באמצע ברכת המזון, כתב לעיל (סי' קפג ס"ק ל) שדינו כתפילה לענין שאין שואלין ומשיבין מפני היראה או מפני הכבוד. אכן, לענין קדיש וקדושה כתב החו"א (או"ח סי' כח ס"ק ג) שמותר לענות באמצע ברכת המזון, והכפ החיים כתב (סי' קפג ס"ק מה) שגם לענין קדיש, קדושה וברכו, דין ברכת המזון כתפילה, ולא יענה, אלא ישתוק וישמע.

ואם הוא באמצע לימודו, הורה הגר"ח קניבסקי (שער העין תשובה ל) שיפסיק ויברך.

סִימָן רַחֵם

בְּרַכַּת יָמִים וּנְהָרוֹת, הָרִים וּגְבָעוֹת

[משנ"ב ס"ק א]

וְשִׁבְחוּ שֶׁל מְקוֹם הוּא כְּשֶׁאֵינוּ מִפְרִיז הַיּוֹם דְּכָר שְׁאֵנוּ יוֹדְעִין שֶׁהַמְּקוֹם בְּרָאוּ מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְצִדִּין הוּא קָיָם¹⁴.

1) וברואה חלק קטן מן הים, ומחמת קוטנו אינו מתפעל בראייתו, הורה הגר"ש וואנר (שער העין עמ' תכט) שיתכן שכוונת חז"ל לברך רק כשרואה גבורת הים וגודלו שאז יש חיוב להתפעל ממעשה בראשית, ולכן כשאינו מתפעל, יש לצדד שלא יברך בשם ומלכות. מאידך, הגרי"ש אלישיב הורה (שם עמ' תכ) שצריך לברך, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (שם עמ' תמב) שמסתבר שיברך.

הרואה את הים על ידי משקפת, דעת הגר"ח קרליץ (חוט שני שבת ח"ג קובץ ענינים אות ו) והגר"ח קניבסקי (שער העין עמ' תלז) שאם רואהו ראייה ברורה ובהירה מברך עליו [וראה בספר שער העין פ"ב ס"א, דין הרואה במשקפת העשויה כמראות או כמנסרות].

[משנ"ב ס"ק ב]

דְּדוֹקָא עַל יָם אוֹקְנוֹס, שְׁהוּא הַיָּם הַגְּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיָּמִים, שְׁמִקְוִי אֶת קַל הָעוֹלָם, עֲלִיו קָבְעוּ בְּרַכָּה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ מִפְּנֵי גְדוּלוֹ¹⁵, אֶבֶל עַל יָם שְׁעוֹבְרִין בּוֹ לְאָרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, לֹא נִקְרָא לְעַנְנֵן זֶה יָם הַגְּדוֹל וּמִבְּרָכִין עֲלָיו כְּמוֹ עַל שְׁאָר יָמִים¹⁶.

2) ולענין הרים וגבעות המשונים שכתב השו"ע (להלן ס"ג) שיש לברך עליהם, כתב הקצות השלחן (סי' סו ס"ד ובדה"ש ס"ק כד) שדין זה הוא אף כשאין ההרים מפורסמים מחמת גבהם. והחיי אדם (ככלל סג אות ג), הקצושה"ע (סי' ס ס"ה) והערוך השלחן **המשך במילואים עמוד 57**

הַלְכוּת פְּרָכּוֹת סִימָן רַכַּט רַל

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ועל]

יבמו שפצנתי בשער-הציין ב"ר"ח את סו, עין שם 6.

6) שם הביא בכך מחלוקת ראשונים אם יצא בדיעבד, או שאינו יוצא אפילו בדיעבד.

[משנ"ב ס"ק ו]

והוא הדין לענין ימים, אם המשיכו בני-אדם מאַחַד לַחֲבֵרוּ וְעָשׂוּהוּ לְאֶחָד אֵין מְכַרְכִין עַל אוֹתוֹ מְקוֹם⁷.

7) הרואה את ים המלח, כתב המור וקציעה (כאן) שיברך עליו, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה מ) וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם). מאידך, הגרי"ש אלישיב (וואת הברכה פי"ו ס"ב) ושו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מז) הסתפקו בדבר משום שמבואר ברש"י (בראשית יד ג) שלא היה בזמן בריאת העולם.

סימן רכט

בְּרַכַּת הַקְּשֵׁת, וְחֻמָּה בְּתַקּוּפָתָהּ

[משנ"ב ס"ק ב]

אם רָצָה אוֹתוֹ עוֹד הַפַּעַם אֶפְלוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, חוֹזֵר וּמְכַרְכֵּךְ¹.

1) ואף אם לא נתפורו העבים מאז שראה בפעם הקודמת, כתב הקצות השלחן (סי' סו בדה"ש סי' כו) שיברך שנית. מאידך, הברכת הבית (שער כט סי"ט) כתב שאין לברך כשלא נתפורו העבים, כדין ברכת הרעמים.

[ביה"ל ד"ה הרואה]

או אֶפְלוּ מִקְצֵת מִמֶּנּוּ דִּי².

2) ואם קשת זו היא כחצי גורן עגולה אלא שהוא אינו רואה אלא חצי ממנה, דעת הגרי"ש אלישיב (שער העין עמ' תכד) הגר"נ קרליץ (שם עמ' תסו) שמברך עליה, מאידך דעת הגר"ח קניבסקי (שם עמ' תמד) שצריך לראות את כולה כדי לברך עליה.

[משנ"ב ס"ק ו]

היא שְׁעַת תְּלִית הַמְּאֹרוֹת בְּעַת הַבְּרָאָה וּמֵאֵז הַתְּחִילָה לְהַקְיֵף וּלְשַׁמֵּשׁ, וְהוּא נִמְשָׁךְ כ"ח שָׁנָה עַד שֶׁבָּא לְאוֹתוֹ הַמְּקוֹם בְּצִמְצוּם בַּתְּחִלָּת לִיל רְבִיעִי כְּעַת הַבְּרָאָה³.

3) ולענין נשים האם ממברכות ברכת החמה, כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' נו) שצריך עיון מדוע אינן נוהגות לברך. ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' לד) כתב ליישב על פי המג"א (סי' רצו סי' יא) שכתב שרק על מצוה שנעשית על ידי מעשה, נשים ממברכות אף שהזמן גרמא, אך כשאין מעשה אלא ברכה לבד אינן ממברכות, אלא שבלא שם ומלכות יכולות לברך. ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' צ) כתב שהסיבה שאינן ממברכות, משום שברכה זו תלויה בחכמת חישוב התקופות ומזלות, אשר אינה שייכת בנשים. ובשו"ת שלמת חיים (סי' שפ) ביאר שהוא משום שהמנהג לברך ברכה זו בחוץ, ויכל כבודה בת מלך פנימה. וכתב הבן איש חי (שנה א' פ' עקב אות יט) שלמעשה ישמעו הנשים [וכן סומא] את הברכה מאיש. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף ח"ג סי' נח) שלא יברכו בעצמן ויכולות לשמוע מאיש, אך לא מרקמול, שאין זה נחשב שמיעה. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ב סי') שהמנהג שאינן ממברכות.

מאידך, הפתח הדביר (ס"ק ד) כתב בשם ספר נוהג כצאן יוסף שנשים ממברכות ברכה זו, וכן כתב בשו"ת מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה ס"ק כו) שהן חייבות בברכה זו, שאינה נחשבת למצוה שהזמן גרמא, משום שמציאות זו של מיקום החמה במקום שהוא תחילת

הקפה אינה שייכת כל הזמן אלא רק באותה עת, מה שאין כן בלבנה שאף שנמצאת כל הזמן אין ממברכין אלא עד חצי החדש, הרי שברכתה תלויה בזמן [וראה חכמת שלמה סי' תכו ס"א]. ועוד, שברכת 'עושה מעשה בראשית' כוללת הרבה מקרים, כגון הרואה את הים הגדול, שאף נשים חייבות לברך. וכן הורה החו"א (שיח השדה ברכות נט, ב) שנשים יברכו. [וראה בספר ארחות רבנו (ח"א עמ' צד) שלאחר שאמרו לחו"א שמבואר בחתם סופר שהמנהג שאינן ממברכות, לא רצה להשיב כששאלוהו]. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' לד) כתב שבמקום שנהגו נשים יברכו כגון בירושלים, יברכו, ובמקום שלא נהגו הנשים לברך, כמנהג הונגריה, לא יברכו.

ולענין ברכת שהחיינו על ברכת החמה, כתב בשו"ת כתב סופר (שם) שאין ממברכים, שלפי הטעם שהביא הא"ר (סי' תכו סי' א) שמה שאין ממברכים שהחיינו בברכה הלבנה הוא משום שכבר בירך על חידושה בברכת הלבנה עצמה, יש לומר כן אף לענין ברכת החמה, אך לפי הטעם השני שהביא שם, שהוא מפני שלפעמים לא עבר יותר משלשים יום, לכאורה בברכת החמה היה צריך לברך, אלא שמי"מ אין ממברכים, משום שלעתיד לבא יהיה אור החמה גדול שבעתיים מעכשיו, ומה שאינה גדולה כל כך עכשיו הוא בעוונותינו, ועל כן אין ראוי לברך שהחיינו על דבר שמצער אותנו ומוכיח את עוונותינו. ובשו"ת מהר"ם שיק (שם) כתב שאין ממברכים מפני שאין חידוש במציאות, אלא רק בידיעת השכל שעכשיו הוא זמן תלוית המאורות, ואין ממברכים על חידוש שאינו אלא ברעת האדם. ובשו"ת מנחת יצחק (שם סי' טו) הביא שהגר"ר פניחס עפשטיין בירך שהחיינו על בגד חדש, והוציא את כל הקהל בברכה זו.

[משנ"ב ס"ק ח]

הינו, לְכַתְּחִילָה מְצוּתָהּ מִיַּד לְהַקְדִּים מֵה דְאֶפְשָׁר⁴, וְטוֹב לְכַרְךְ אוֹתָהּ כְּרַב עָם⁵.

4) וכן כתב הגרי"מ טוקצ'ינסקי (קונטרס תקופת החמה) שהמנהג להתפלל בנץ החמה, ולברך ברכה זו מיד לאחר התפלה.

ומי שכבר הביט בגלגל החמה, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קיט) שצריך לכתחילה לברך מיד, אפילו אם לא התפלל עדיין, משום שאין מעבירין על המצוות.

ולגבי ברכת האילנות, כתב לעיל (סי' רכו סי' ה) שאם לא בירך בראיה הראשונה, יכול לברך בראיה השנייה. ואלא כדברי המג"א שהביא בשעה"צ שם (ס"ק ג) שלא יברך עוד.

6) וגדר 'ברוב עם', כתב בביה"ל לקמן (סי' תכו סי' ב ד"ה אלא) שהוא בעשרה, ודעת החיי אדם (כלל סח סי"א) שגם בשלשה. אמנם לגבי ברכת הפירות, כתב לעיל (סי' ריג סי' ג) שגם שנים נחשבים 'ברוב עם' [וראה לעיל סי' ח סי' יג, וביה"ל סי' קסו סי"א ד"ה אחד]. וראה מה שכתבנו שם.

ולענין האם צריך לברך אותה בעמידה ובלבביות בגדים נאים, כפי שנאמר בברכת הלבנה, כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' ה) שמן הדין אין צריך, כיון שלא נאמר דין זה אלא בברכת הלבנה מחמת שהיא נחשבת כהקבלת פני השכינה, אך בברכת החמה לא נאמר שהיא כהקבלת פני שכינה, אלא שמי"מ כשאומרה בציבור נכון ללבוש בגדים נאים משום כבוד הציבור וכבוד הברכה הבאה מזמן רב לזמן רב, וכן יש לעמוד מפני כבוד הציבור.

[משנ"ב ס]

ובתְּשׁוּבַת חֶתֶם-סוֹפֵר סִימָן נו כְּתִב, דָּאֵם הִתְהַבְּ מְכַסֵּה בְּעֵבִים אָךְ נְרָאִית לְשִׁמָּה מִבֵּין הָעֵבִים⁶, אָכֵל אֶפְשָׁלָה נְתַרְאָה כָּלֵל לֹא נְרָאָה לְכַרְךְ.

הלכות ברכות סימן רכט רל

קמד באר הגולה

רכט ברכת הקשת, וחסה בתקופתה. ובו כ' סעיפים:

א (א) *הרואה הקשת (ב) אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוכר הברית (ב) (א) (ג) **נאמן** (ד) בכריתו וקנים במאמרו". (ה) וְאָסוּר (ו) לְהַסְתַּפֵּל בו ביותר: **ב** ה'רואה חמה (ו) בתקופתה, הוא מכ"ח לכ"ח שנה, (ז) והתקופה בתחלת ליל ד', כשוראה אותה ביום ד' (א) (ג) **בבקר** אומר "ברוך עושה [מעשה] בראשית". (ט) וכן מקורו גם כן כשוראה לבנה בתהרתה וכוכבים במשמורתם ומזלות בעתם, הדיהינו שמתחזר הלכנה בתחלת מזל טלה בתחלת החודש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, וכן כשיחזרו כל כוכב מחמשה (ז) (י) הנשארים לתחלת מזל טלה ולא יהא נוטה לא לצפון ולא לדרום, וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצות המזרח:

רל דין קצת ברכות פרטיות, ובו ה' סעיפים:

א *המתפלל על מה שעבר, כגון שגנב לעיר ושמע קול צווחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהא קול

שערי תשובה

(א) נאמן. והאומר נאמן בקריתו ואחר כך באי זוכר הברית טועים הם, ט"ז, כנסת הגדולה: (ב) **להסתפל.** והמסתפל בו ביותר עיני פהות, של"ה: (ג) **בבקר.** משמע מיד בהנזן החמה, וכן מהר"ל צנה להכריז בערב שלמחרת יהיה קל אדם כשוראה הנזן החמה וכו'. ומ"ב כתב שבשחרית כשיצאים מבהכ"נ מתאספים הקהל יחד ומברכין ברכה זו, כן נהג מותר"ש וכן דעתו לעשות א"ה, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל דאם לא ברך עד אחר ג' שעות לא יברך שובר עברה במקום הזה: (ד) **הנשארים.** הם שבתי צדק מאדים נגה כוכב:

בבקר (וקצת יש להביא ראיה לזה ממש לגיל סימן רכד בשם מהר"א יצחקי במלך שבא בספיקה, ע"ש), וכן ארבע בניסן תפ"ט והוריתי לברך עכ"פ בלא שם ומלכות וסמכתי על הראב"ד דכל הברכות הפקד הוראה בלא שם ומלכות, אצל לדינא נ"ל לברך אף בשם ומלכות, עכ"ל. ונראה שהרואה לקמן ולברך בשם ומלכות ימחין עד צוות, ואין לו לברך בלא שם ומלכות כלל בבקר, שיש לחש ולתראב"ד יצא בנה ושוב הו"ל ברכה לבטלה, משא"כ אם אינו מברך כלל שפיר מברך אח"כ בשם ומלכות כמו שאר הברכות אע"ג ולתראב"ד א"צ בהם שם ומלכות מ"מ ברכה לבטלה לא הוי; ומי שחושש להמג"א, כשמוע סמוך לג' שעות על היום ונעדרן הוא מקשה בענינים יש לו לברך בלא שם ומלכות וכמ"ש הפמ"א. ועין בשו"ת בית אפרים סי' ז השעם שאין מברכין רק על תקופת החמה ולא על לבנה וכוכבים ומזלות המבאר בש"ע, ע"ש. ועין במשנת בנימין סי' קא דהא מלתא דחמה בתקופתה אינא בתקופת מר שמואל דוקא. ועיי' שנהגו לברך באפיסת עם וכמ"ש בשם מהר"ל, ובמח"ב כתב שאינו אלא משום ברכ עם כו', ולכן הניחו לברך כשוראה הנזן החמה שפיר דמי לברך בנחיד מלאכה עד אחר התפלה לברכה בעשנה, ומיכה ב"ה דף לב ע"ב דשעם דוריתין מקרימין דמי לשעם דהכר עם, ועין בקרובי חגיגה סימן פז, ועין במח"ב שכתב שיש לברך בשעת הנזן החמה, וכן לברך במקום שרואה גלגל חמה, וגם כתב (צ"צ) [שם] דיומא א"ו, אף דרש"ל ודעמה ס"ל בברכת הלכנה דגם סומא מברך הו"ל ספק ברכות, וגם אפטר דרש"ל מודה בזה, ובכשנב"ג

באר היטב

באר היטב

משנה ברוכה

מאחד לתברו (ט) ועשוהו לאחד אין מברכין על אותו מקום), אלא דבימים מן הסתם אין אנו צריכין לחש לזה:

א (א) **הרואה קשת וכו'.** ואין כדאי להייד לתברו שיש קשת, משמע "מוציא דבה" [ח"א]: (ב) **אומר וכו'.** ובכאן אם ראה אותו עוד הפעם אפלו בתוך שלשים יום, חוזר ומברך^(א), ולא דמי לכל הנזן דקומא לן בהו דפעם אחת בתוך די לברוכי, דכאן הקשת שברך עליו חלף ונהלף לו, ודמי לברכת רעמים [שע"ת בשם ברכ"י]: (ג) **נאמן וגו'.** ברמב"ם וטור הנסח: ונאמן: (ד) **בבריתו.** רוצה לומר, שלא יעביטנו אף-על-פי שרבו הרשעים; וקנים במאמרו, אפלו לא היה הברית, כיון שאמר בדבור בעלמא "ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ", ברור הוא שיקנים מאמרו [ואבודרהם]: (ה) **ואסור להסתפל וכו'.** והמסתפל בו ביותר עיני פהות [חגיגה ט"ז], אלא רואה ומברך: **ב** (ו) **בתקופתה.** מקום שהיא חוזרת שם לתחלת הקפה, היא שעת תלית המאורות בעת הבריאה ומאז התחילה להקיף ולשמש, והוא נמשך כ"ח שנה עד שבא לאותו המקום בצמצום בתחלת ליל רביעי כבעת הבריאה: (ז) **והתקופה.** הנינו תקופת ניסן: (ח) **בבקר.** הנינו, לכתחלה מצותה מיד להקדים מה דאפשר, וטוב לברך אותה (א) ברכ עם, ובריעבד עד שלש שעות על היום [לבוש ומ"א]; אכל הרבה (ג) אחרונים הסכימו דיוכל לברך בשעת הדחק עד צוות, והנינו אפלו בשם ומלכות, ואם נתפסה השמש בעבים ואין רואין אותה, עין בשערי תשובה. ובתשובת חתם סופר סימן נו כתב, דאם היתה מקשה בעבים אף נראית רשמה מביין העבים, מברכין^(ב), אכל קשלא נתראה כלל לא נראה לברך. ועין שם שכתב מנהגו בענין ברכה זו: קנים הברכה אמרו "הללו את ה' מן השמים", ואחר ברכת "עושה מעשה בראשית" אמרו פיוט "אל אדון על כל המעשים" עד "ותיות הקדש", ואחר כך מזמור "השמים מספרים כבוד אל", ואחר כך "עלינו לשבח" (א) וקדוש: (ט) **וכן מברך וכו'.** ובהיום (א) אין נוהגין העולם בזה: (י) **הנשארים.** הם שבתי, צדק, מאדים, נגה, כוכב:

שער הציצין

(ט) כמו שידוע מן הים וזעין: (ב) ועין בתשובת חתם סופר סימן נו שכתב דכשהוא יום מצען, כל הקודם לברך כשוראה החמה אפלו ביחידות, מקדם לברכה^(ג): (ג) אלהי רבה בשם מצדני ייטוב והגאון ר"י עמדין והגדול מברכה והסו"א: (א) פן משמע בשערי תשובה, עין שם:

א ברכות נט
ב הרי"ף והרמב"ם
בבקר * ממלכות
ברכות ג חגיגה טז
לפרוש הורא"ש
והטור ד ברכות נט
ה לשון הרמב"ם שם

א ברכות נו ט

הַלְכוּת פְּרָכּוֹת סִימָן רַבָּה

המשך מעמוד קודם

[ראה בשו"ת אור לציון ח"ב פי"ד תשובה מה, שכן הוא המנהג, ושלא כהבן איש חי פ"ר ראה אות יא], כיון שהם מורכבים בספק מינם [ראה חו"א כלאים סי' ג ס"ק ז]. וגם אין ניכרת הרכבתם במראיהם וטעמם, וגם הם גדלים על נטע שהורכב כבר [וחלקם גם מורכבים בודאי מינם].

ולפי המציאות בזמנינו בפירות ארץ ישראל, כתב בספר חתם סופר (שם, על פי אגרונום מומחה) שהרכבה אינה חיסרון לענין ברכת 'שהחינו' כיון שרוב ההרכבות הם מין במינו ונמביא שם שאפשרויה אינו הרכבת אפרסק בשזיף אלא מין אפרסק]. וגם על פירות הדר אפשר לברך

הַלְכוּת פְּרָכּוֹת הַפְּרוֹת סִימָן רַבָּה רַבּוֹ

המשך מעמוד 284

ואם בירך מבלי לראות כלל את האילנות, כתב (שם) שיתכן שאינו צריך לחזור ולברך, כיון שלא מוזכר בשו"ע שהתנאי של ראייה מעכב. והראה אילנות שפירותיהם ערלה, הסתפק הרעק"א (גליון השו"ע) אם מברך עליהם כיון שאי אפשר ליהנות מפריים, ובספק ערלה בחוץ לארץ כתב שיכול לברך [כיון שספקו מותר באכילה]. והכף החיים (ס"ק יא) כתב שאין לברך עליהם, וכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' ב) [וכתב שכן נראה גם דעת הרעק"א], ודעת שו"ת רב פעלים (ח"ג סי' ט) ושו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' ה) שיכול לברך, כיון שהברכה היא על עצם בריאת אילנות ופירות ליהנות בהם בני אדם, וגם אילנות אלו עומדים ליהנות בהם בני אדם לאחר שיעברו שנות הערלה. ודעת השו"ת רב פעלים (ח"ג סי' ט) והשו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' ה) שיכול לברך.

ואילנות שניטעו באיסור [ואין איסור באכילתם, ככלאים ואילנות מורכבים]. דייק הגר"ח קניבסקי (מעשה חמד תשובה בסוף הספר אות יג) מלשון הביה"ל לעיל (סי' רכה סי"א ד"ה פ"ר) לענין ברכת 'שהחינו' בפירות המורכבים, שהכרעתו כדעת השאלת יעבי"ן שיכול לברך עליהם, על כן הורה שאפשר לברך עליהם גם ברכת האילנות, מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' כה אות ג) כתב שספק ברכות להקל, ולא יברך עליהם, אלא ימתין לברך על אילן שאינו מורכב.

סִימָן רַבּוֹ

הַרְוָא פְּרָחֵי הָאֵילָן מַה מְבָרַךְ

[משנ"ב ס"ק א]

שְׁאֵזוּ דְרָף אֲרָצוֹת הַחַמִּים לְקַלֵּב הָאֵילָנוֹתוֹ.

1) לגבי ברכה על ראיית קברים, כתב לעיל (סי' רכד ס"ק טז) שאין לברך על קבר אחד, כיון שהברכה נתקנה בלשון רבים, אך לענין ברכת האילנות לא כתב כך. [והחיד"א (מורה באבבע אות קצח) כתב שהמדקקים מברכים על שני אילנות].

[משנ"ב ס"ק ב]

וְאֵף כְּפָרַח, דְּוָקָא בְּאֵילָנֵי מְאָכְלֵי.

2) והטעם שתיקנו ברכה רק על אילנות ולא על זרעים וירקות, ביאר הערוך השלחן (ס"א), שהברכה היא שבח והודאה לה' יתברך שברא בשביל האדם אפילו דברים שאינם הכרחיים כפירות האילן, אבל זרעים וירקות שהם הכרחיים לאדם אינם בכלל הברכה.

3) אם טעה וברך על אילן סרק, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' נג אות ד) שלא יברך שנית, כיון שנטח הברכה ואילנות טובות' כולל בתוכו הן עצי מאכל והן עצי סרק, נמצא שנתן כבר ברכת הודאה על כל האילנות.

הַלְכוּת פְּרָכּוֹת סִימָן רַבּוֹ רַבָּה

המשך מעמוד 286

[משנ"ב שם]

וְדַע, דְּכָל הַפְּרָכּוֹת הָאֵלוֹ אֵינָן אֶלָּא כְּשִׁרְוָא אוֹתָן מְשֻׁלְשִׁים יוֹסֵף לְשֻׁלְשִׁים יוֹסֵף.

4) לגבי מי שגר סמוך לים ולא ראהו שלשים יום, הורה הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סכ"ח) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שכשוראהו לאחר מכן לא יברך. מאידך דעת הגר"ש אלישיב (שער העין עמ' תכא) והגר"ח קניבסקי (שם עמ' תמג) שמברך.

5) ואם לא בירך בפעם הראשונה שראה, כתב בביה"ל לעיל (סי' ריח סי"א ד"ה במקום) לגבי ברכה על אדם שנעשה לו נס, שכשוראהו בפעם השנייה, אם הוא עדיין בתוך שלשים יום לראיה הראשונה אפשר שלא יברך.

(ס"א) כתבו שצריך שיהיו מפורסמים בעולם מחמת גבהם.

ומה הם גבעות, דעת המור וקציעה (כאן) שהוא תל זקוף ותלול ומיוחד בראשו, מאידך, הגר"א (אמרי נועם ברכות נד, א) כתב שהוא הר נמוך קצת שראשו אינו מיוחד אלא שטוח.

3) הרואה את הכינרת, נראה מדברי המור וקציעה (כאן) שמברך עליו 'עושה מעשה בראשית', וכן דעת הגר"ש אלישיב הגר"ח'פ שייברג (שער העין עמ' פד) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם), והוסיף הגר"ש אלישיב (שער העין שם), שדוקא בראה את כל הכינרת, שאם אינו רואה את כולה שמא במשך הזמן התרחבה, והחלק הנראה לו אינו מששת ימי בראשית.